

**Stress van ouders en schoolproblemen van de adolescent: de mediërende rol van stress
van de adolescent**

Concept Masterthesis

Utrecht Universiteit

Masterprogramma: Clinical Child, Family and Education Studies (201600201)

Onderzoeksgroep 5.3 Talking about conflicts

Collegejaar: 2020-2021

Merel M.C. Verhoef 6605222

Inleverdatum: 28.05.2021

Supervisor: Dr. M. H. Donker

Eerste beoordelaar: Dr. T. Kaufman

Tweede beoordelaar: N. Koper, Msc.

Voorwoord

Deze scriptie is geschreven in opdracht van de Universiteit Utrecht ter afronding van het masterprogramma Clinical Child, Family and Education Studies. Het huidige onderzoek is mede tot stand gekomen met de hulp van Monika Donker. Dankzij haar betrokkenheid en flexibiliteit in het meedenken over het schrijven van deze masterscriptie tijdens dit studiejaar en daarnaast haar inhoudelijke begeleiding gedurende het schrijfproces, is dit het eindresultaat geworden van de masterscriptie. Mede via deze weg wil ik haar hiervoor danken. Met trots presenteer ik u als lezer deze scriptie.

Abstract

For the development of prevention and intervention programs aimed at adolescent school problems, it is important to investigate factors that play a role. This study investigated the relationship between parental stress and adolescent school problems and whether adolescent stress mediates this relationship. The group of participants consisted of 236 parents (M = 44.36 years) and 241 adolescents (M = 11.4 years). Parent and adolescent stress levels were measured using questionnaires completed by both. In addition, the adolescent completed a questionnaire related to school problems. The results of the study showed that there is an indirect and direct relation between parental stress and adolescent school problems, with adolescent stress as a mediator. However, high parental stress was not directly associated with adolescent stress. The stress experienced by the adolescent, apparent from the literature, is mainly described as social comparison with peers and pressure to perform. It is therefore recommended to conduct further research into stress experienced in the home-situation as well as on education, for the approach to adolescent stress level. In addition, it is recommended to conduct more specific research into the degree of stress in adolescents and the consequences this has for well-being and school performance. This provides tools for prevention and intervention programs.

Keywords: stress parent, stress adolescent, school problems

Samenvatting

Voor de ontwikkeling van preventie- en interventieprogramma's gericht op schoolproblemen van de adolescenten, is het van belang dat factoren die hierbij een rol spelen te onderzoeken. In deze studie is de relatie tussen stress van de ouder en schoolproblemen bij de adolescent onderzocht en of stress van de adolescent deze relatie medieert. De groep participanten bestond uit 236 ouders (M= 44,36 jaar) en 241 adolescenten (M= 11,4 jaar). De mate van stress bij de ouder en adolescent zijn gemeten met behulp van door beide ingevulde vragenlijsten. Daarnaast heeft de adolescent nog een vragenlijst ingevuld over vragen gerelateerd aan schoolproblemen. De resultaten van de studie lieten zien dat er een indirect en direct verband is tussen stress van de ouder en schoolproblemen van de adolescent, met stress van de adolescent als mediator. Een hoge mate van stress bij de ouder is niet direct geassocieerd met stress bij adolescent. De stress die de adolescent ervaart blijkt uit de literatuur voornamelijk te worden omschreven als sociaal vergelijken met anderen leeftijdsgenoten en prestatiedruk. Er wordt aanbevolen om vervolgonderzoek te doen naar ervaren stress in zowel de thuissituatie als op het onderwijs voor de aanpak op het welbevinden van de adolescent. Daarnaast wordt er aanbevolen om meer specifiek onderzoek te doen naar de mate van stress bij de adolescent en wat voor gevolgen dit heeft op het gebied van welbevinden. Dit biedt mogelijk handvaten voor preventie- en interventieprogramma's.

Trefwoorden: stress ouder, stress adolescent, schoolproblemen

Stress van Ouders en Schoolproblemen van de Adolescent: De Mediërende Rol van Stress van de Adolescent.

Ouders kunnen allerlei vormen van stress ervaren. Zoals stress op het werk, het dagelijks leven, relatie met hun partner of stress met betrekking tot het opvoeden van hun kind (Ponnet et al., 2013). Stress is de ervaring of beleving dat de balans tussen draaglast en draagkracht verstoord dreigt te raken of verstoord is (Van der Ploeg, 2013).

Eerder onderzoek heeft gesuggereerd dat stress van de ouder een negatieve invloed heeft op de ontwikkeling van de adolescent. Veel stress kan er namelijk voor zorgen dat het vermogen van de ouder, om effectief om te gaan met problemen in de opvoeding, wordt verstoord (Miragoli, 2018). Een echtscheiding bijvoorbeeld kan voor ouders een stressvol proces zijn, wat kan leiden tot een meer chaotische thuisomgeving, wat weer het ouderschap zou kunnen beïnvloeden (Bastaitis & Mortelmans, 2017; Roelofs et al., 2006). Stress beïnvloed daarmee de thuisomgeving. Tevens wordt er binnen het onderwijs meer aandacht besteed aan prestatiedruk en het sociale welbevinden van adolescenten. Dit is terug te zien in de groei naar interventieprogramma's die binnen het basis- en voortgezet onderwijs worden ingezet (Loon et al., 2020).

Ouders worden geacht een verrijkende impact te hebben op de ontwikkeling van de adolescent, op onder andere de schoolse prestaties (Wu & Lee, 2020). Wanneer de ouder de adolescent thuis ondersteunt, stimuleert en motiveert blijkt dit bevorderlijk te zijn voor de academische ontwikkeling van de adolescent (Smit et al., 2007). Betrokkenheid van de ouder blijkt daarnaast zowel direct, als indirect, als ook op lange termijn de schoolse ontwikkeling van de adolescent positief te beïnvloeden. Uit onderzoek blijkt de ouder invloed te hebben op de geestelijke gezondheid van de adolescent en tevens schoolse prestaties (Anthony et al., 2005). Echter kunnen ouders in de opvoeding van hun kind te maken krijgen met een aantal stressfactoren, waaronder gezondheidsproblemen en in dit geval specifiek stress (Soltis et al., 2015). Zo heeft eerder onderzoek aangetoond dat stress van de ouder een sterk verband houdt met het vermogen van de adolescent, om met dagelijkse uitdagingen en moeilijkheden om te gaan en het daarbij het algehele functioneren op academisch gebied aanzienlijk beïnvloedt (Pascoe et al., 2019). De meeste uitdagingen waar een adolescent mee wordt geconfronteerd doen zich steeds vaker voor op school. In het onderwijs worden zij geconfronteerd aan voortdurende stressoren, die kunnen worden gedefinieerd als normale dagelijkse, zoals academische eisen. Een groot gedeelte van de dag brengt de adolescent immers op school door, gemiddeld zes uur per dag (Pascoe et al., 2019). Goede schoolprestaties en academische

vaardigheden zijn belangrijk voor succes ervaringen in de toekomst van de adolescent (Wu & Lee, 2020). Wanneer de ouder stress ervaart heeft dit dus mogelijk een negatieve invloed op het opvoedgedrag van de ouder en tevens de academische prestaties van de adolescent.

Stress van de ouders kan dus worden beschouwd als risicofactor op de academische ontwikkeling van de adolescent (Raphael et al., 2010). Tijdens de adolescentiefase ervaart deze leeftijdsdoelgroep vaak problemen met ouders, school of leeftijdsgenoten. Deze fase wordt gekenmerkt door een verhoogde stressgevoeligheid, tevens kunnen deze problemen leiden tot sociaal- en psychische problemen (Loon et al., 2020; Wu & Lee, 2020). Zo ervaart één op de vijf kinderen mentale gezondheidsproblemen, door factoren waaronder de mentale gezondheid van de ouder (Wu & Lee, 2020). Onder deze mentale gezondheidsproblemen valt stress. Een verhoogd niveau van stress bij adolescenten wordt in verband gebracht met een verhoogd risico op psychische problemen (Loon et al., 2020). Uit onderzoek van het Trimbos Instituut, Universiteit Utrecht en het Sociaal Cultureel Planbureau is gebleken dat het aantal adolescenten met stress al sinds 2011 stijgend is (2017). Ook bij gedragsproblemen van de adolescent is een belangrijke oorzaak de mentale gezondheid van ouders, blijkt uit ditzelfde onderzoek. Daarnaast is gebleken dat deze internaliserende problematiek en gedragingen ook later in de adolescentiefase zullen worden ervaren (Wu & Lee, 2020).

Het is interessant om te kijken wat deze stress van de adolescent voor gevolgen heeft op het gebied van school, aangezien het aantal adolescenten dat stress ervaart stijgt (Trimbos et al., 2017). Zo blijkt dat één op de drie jongeren, in de leeftijd van 12 t/m 16 jaar, regelmatig tot vaak prestatiedruk ervaart om aan eigen of andermans verwachtingen te voldoen (Trimbos et al., 2020). Stress lijkt hierbij een sterke risicofactor te zijn voor minder mentaal welbevinden, gezien stress samengaat met meer druk op schoolwerk en een hogere mate van emotionele problemen (Trimbos Instituut et al., 2017). De stijging van stress onder de adolescenten van de afgelopen jaren blijkt mede te verklaren door ervaren druk vanuit de ouders, maar ook door het ambitieniveau van de adolescent zelf. Hierbij lijkt de gedachte ‘hoe hoger, hoe beter’, tot meer prestatiedruk en ervaren stress bij de adolescent. Deze stress die de adolescent ervaart kan leiden tot minder goed functioneren op school, door verminderde concentratie, problemen met werkgeheugen en minder goed cognitief functioneren (Havermans et al., 2013; Trimbos Instituut et al., 2017). Zo wordt een verhoogd niveau van stress bij deze doelgroep in verband gebracht met een afname van academische vaardigheden (Loon et al., 2020). Als gevolg hiervan kan er schoolverzuim optreden.

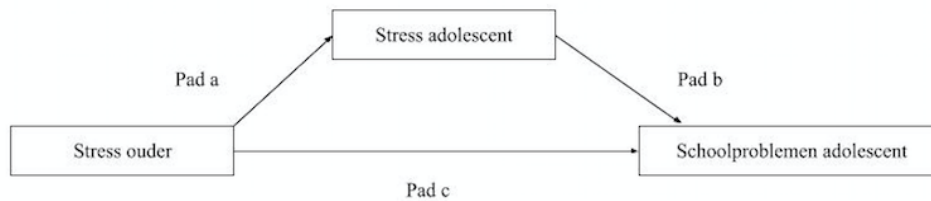
Het is derhalve van belang om de onderliggende mechanismen die het risico op schoolse problemen verhogen te begrijpen en om deze risico's te verkleinen. Daarom zal in deze studie worden onderzocht of de relatie tussen stress van de ouder en schoolproblemen van de adolescent wordt gemedieerd door stress van de adolescent. Het mechanisme stress van de adolescent zou de relatie tussen stress van de ouder en schoolproblemen van de adolescent kunnen verklaren. Uit eerdere onderzoeken blijkt het evident dat stress van de ouder de ontwikkeling van de adolescent beïnvloed, maar onbekend is of dat direct of indirect via andere mechanismen loopt.

Huidige studie

In deze studie wordt onderzocht of stress van de adolescent een mediërende rol speelt in de relatie tussen stress van de ouder en schoolproblemen van de adolescent (zie Figuur 1). Het eerste doel is om het directe verband tussen stress van de ouder en schoolproblemen van de adolescent te onderzoeken. Op basis van literatuur wordt er een positief verband verwacht, stress van de ouder zorgt voor meer schoolproblemen bij de adolescent (Anthony et al., 2005; Loon et al., 2020; Wu & Lee, 2020). Het tweede doel is om het directe verband tussen stress van de ouder en stress van de adolescent te onderzoeken. Hier wordt op basis van literatuur een positief verband verwacht, stress van de ouder zorgt voor meer stress bij de adolescent (Anthony et al., 2005; Bastaits & Mortelmans, 2017; Ponnet et al., 2013; Raphael et al., 2010; Wu & Lee, 2020). Tot slot wordt er onderzocht of er sprake is van een direct verband tussen stress van de adolescent en schoolproblemen van de adolescent. Op basis van bestaande literatuur wordt er een positief verband verwacht, stress van de adolescent zorgt voor meer schoolproblemen bij de adolescent (Anthony, 2005; Loon et al., 2020; Wu & Lee, 2020). Wanneer sprake is van bovengenoemde verbanden zal de mediërende rol van stress van de adolescent in relatie tussen stress van de ouder en schoolproblemen van de adolescent worden onderzocht. Er wordt op basis van de literatuur een positief verband, gedeeltelijke mediatie, verwacht met betrekking tot de mediërende rol (Anthony etl., 2005; Loon et al., 2013; Wu & Lee, 2020).

Figuur 1

Onderzoeksopzet Verbanden

Noot. a = directe verband onafhankelijke variabele en mediator, b = directe verband mediator en afhankelijke variabele en c = directe verband onafhankelijke variabele en afhankelijke variabele.

Methode

Participanten

Voor dit onderzoek werd er gebruik gemaakt van de dataset behorende bij het onderzoek van de Universiteit Utrecht genaamd ‘Intransition’, bestaande uit vier waves. Voor het huidige onderzoek is er enkel gebruik gemaakt van de eerste wave. Aan dit onderzoek hebben uiteindelijk 236 ouders en 241 adolescenten meegewerkt.

Van de ouders is 83% vrouw en 14.5% man, 0.4% valt onder categorie ‘anders’ of ‘transgender’. De overige 2.1% (n=5) hebben niet ingevuld wat hun geslacht is. De gemiddelde leeftijd van de ouder is 44.36 jaar ($SD=5.04$), met een minimumleeftijd van 28.33 en een maximumleeftijd van 61.19 jaar oud (n=236). Van de adolescenten is 50% meisjes en 49.2% jongens (n=241). De gemiddelde leeftijd van de adolescenten is 11.4 jaar oud ($SD=0.50$), met een minimumleeftijd van 8.30 en een maximumleeftijd van 12.90 jaar oud. De participanten zijn relatief divers in termen van netto gezinsinkomen en zelfgerapporteerde sociaaleconomische status (SES). Het maandelijkse netto gezinsinkomen is gemiddeld 4000-4500 euro per maand ($SD=4.44$), ongeveer 2220 per maand. De waargenomen SES is $M_{\text{adolescent}} = 7.71$ ($SD=1.12$) en $M_{\text{ouder}} = 7.61$ ($SD=1.26$). Waar men gevraagd is zichzelf te vergelijken met de rest van de mensen in hun land, met waarden variërend tussen 1 (slechtste) tot 10 (het beste) (Donker et al., 2020).

Procedure

De werving van participanten heeft voornamelijk plaats gevonden via scholen (Donker et al., 2020). De scholen zijn benaderd voor deelname aan het onderzoek. Wanneer scholen bereid waren voor deelname, ontvingen diegene die in aanmerking kwamen voor het onderzoek een informatiebrief. Voorafgaand aan hun deelname zijn zij geïnformeerd over de inhoud van het onderzoek, betreft onder andere privacy en gegevensverzameling. Om de privacy te

waarborgen zijn alle gegevens anoniem verwerkt. Schriftelijke toestemming van de adolescent en de ouder was een vereiste voor deelname voor beide. Ten allen tijden konden de participanten hun deelname beëindigen.

Het is een longitudinaal onderzoek, met een duur van twee jaar, waarbij de ouder en adolescent onder andere vragenlijsten hebben ingevuld. Betreft onderwerpen als gedrags- en emotionele aspecten, stress in het dagelijks leven en schoolbeleving van de adolescent (Donker et al., 2020).

Meetinstrumenten

Stress adolescent en ouder. Om de beleving van stress te meten bij adolescent en ouder is gebruik gemaakt van de verkorte versie van de Perceived Stress Scale for Adolescents (PSS; Liu et al., 2020). De PSS wordt gebruikt om te beoordelen in hoeverre adolescenten en ouders hun leven onvoorspelbaar, oncontroleerbaar en overbelast beoordelen. Er is antwoord gegeven op vragen over de gevoelens en gedachten in de afgelopen maand en in hoeverre de vraag van toepassing is op de adolescent of ouder. De verkorte versie bestaat uit 10-items, waar aan de hand van een vraagstelling op een vijf-punts Likertschaal antwoord wordt gegeven in welke mate er stress is ervaren van nooit (1) tot vaak (5). Zoals: *'Hoe vaak raakte je van slag omdat er iets onverwachts gebeurde?'*. Verder worden er 3 items binnen de schaal omgepoold. De Cronbach's Alpha voor de 10-items van stress adolescent is .65 en voor de ouder .60, wat beide kan worden omschreven als twijfelachtig. Er is voor gekozen om item 8 *'hoe vaak heb je je/heeft u het gevoel gehad dat jou/u niets kon gebeuren?'* te verwijderen, waarna de Cronbach's Alpha uitkomt bij de adolescent op .73 en bij de ouder op .66, wat kan worden gezien als acceptabel. Mede gezien de begripsvaliditeit en formulering van het betreffende item is gekozen om dit item te verwijderen. De mate van stress van adolescent en de ouder wordt apart berekend aan de hand van het gemiddelde van de scores op de schaal 'Stress', waarbij een hoge score duidt op een hoge mate van stress bij adolescent en ouder.

Schoolproblemen adolescent. Om de beleving van de adolescent te meten tijdens het functioneren op school wordt er gebruik gemaakt van de vragenlijst Daily School Hassles Checklist (SH; Heubeck & Sullivan, 1998). De checklist meet dagelijks school-gerelateerd gedoe aan de hand van 20 items verdeeld over drie subschalen: 1. Gedoe thuis (4 items), 2. Gedoe met leerkracht (8 items) en 3. Schools gedoe (8 items). Adolescenten beantwoorden vragen aan de hand van een vier-punts Likertschaal antwoordcategorieën, hoe vaak deze gebeurtenis zich in de afgelopen 6 maanden had voorgedaan van nooit (0) tot vaak (3). Een voorbeeld item van Gedoe met leerkracht is: *'Een leerkracht geeft me een preek'*. Een voorbeeld

items van Schools gedoe is: *'Ik vergeet dingen die ik nog moest doen'*. De mate van schoolproblemen van de adolescent wordt berekend door de subschalen 'Gedoe met leerkracht' en 'Schoolse gedoe' samen te voegen tot één gemiddelde als schaal 'Schoolproblemen adolescent', waarbij een hoge score duidt op meer schoolproblemen bij de adolescent. De Cronbach's Alpha voor de 20-items komt uit op .84, wat omschreven kan worden als goed.

Analyseplan

Om te onderzoeken of de relatie tussen stress van de ouder en schoolproblemen van de adolescent gemedieerd wordt door de mate van stress van de adolescent, is er een mediatie analyse uitgevoerd. Om de verbanden tussen de variabelen te onderzoeken zijn regressieanalyses uitgevoerd. Met behulp van de PROCESS-macro versie 3.0 is een mediatie-analyse model 4 (Preacher & Hayes, 2008) uitgevoerd, zie Figuur 1.

Voorafgaand aan de analyses zijn verschillende assumpties getest. Zo is aan de assumptie onafhankelijkheid voldaan. Twee van de drie variabelen zijn vanuit de Kolmogorov-Smirnov significant ($p < .05$), wat erop duidt dat de data niet normaal verdeeld is. Echter stellen Schmidt en Finan (2018) dat wanneer er sprake is van geschonden normaliteit, het model voldoende presenteert en de geldigheid van de resultaten niet wordt beïnvloed. Hierdoor kon er alsnog gebruik worden gemaakt van de data. Aan de hand van een scatterplot is getoetst en inzichtelijk gemaakt dat er is voldaan aan homoscedasticiteit en lineariteit.

Resultaten

Beschrijvende statistieken

De beschrijvende statistieken zijn in Tabel 1 weergegeven. Hieruit is op te maken dat de ouder gemiddeld soms tot vaak stress ervaart en daarbij iets hoger scoort op stress dan de adolescent. Op schoolproblemen scoort de adolescent laag. Gemiddeld geeft de adolescent aan zelden schoolproblemen te ervaren, in de afgelopen zes maanden op het moment van invullen. Als er gekeken wordt naar de spreiding, geeft dit aan dat de adolescent nooit tot soms schoolproblemen ervaart. Daarnaast scoort het merendeel van de adolescent relatief laag op stress en geeft de gemiddelde adolescent aan zelden stress te ervaren in het dagelijks leven. Opmerkelijk is echter wel de brede spreiding, wat aangeeft dat ertussen nooit tot vaak gescoord is door de adolescenten.

Tabel 1*Beschrijvende statistieken*

Variabele	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	Spreiding
Stress ouder	233	2.72	0.40	1.00-3.90
Schoolproblemen adolescent	227	0.94	0.43	0.00-2.50
Stress adolescent	228	2.34	0.58	1.00-4.33

Stress van de adolescent als mediator in de relatie tussen stress van de ouder en schoolproblemen van de adolescent

Om de eerste onderzoeksvraag te beantwoorden is gekeken naar het directe effect, of er een verband is tussen stress van de ouder en schoolproblemen van de adolescent (pad c). Stress van de ouder blijkt positief gerelateerd te zijn aan schoolproblemen van de adolescent, ($b = .16$, $t = 2,30$, $p = .022$, 95% CI [.024, .305]). Geconcludeerd kan worden dat stress van de ouder een significante voorspeller is van schoolproblemen van de adolescent. Een hoge mate van stress bij de ouder hangt samen met een hogere mate van schoolproblemen bij de adolescent.

Daarnaast is er gekeken of er een verband is tussen stress van de ouder en stress van de adolescent (pad a). Stress van de ouder blijkt niet gerelateerd te zijn aan stress van de adolescent ($b = .08$, $t = .86$, $p = .395$, 95% CI [-.104, .263]). Geconcludeerd kan worden dat stress van de ouder geen significante voorspeller is van stress van de adolescent. Een hoge mate van stress bij de ouder hangt niet samen met een hoge mate van stress bij de adolescent.

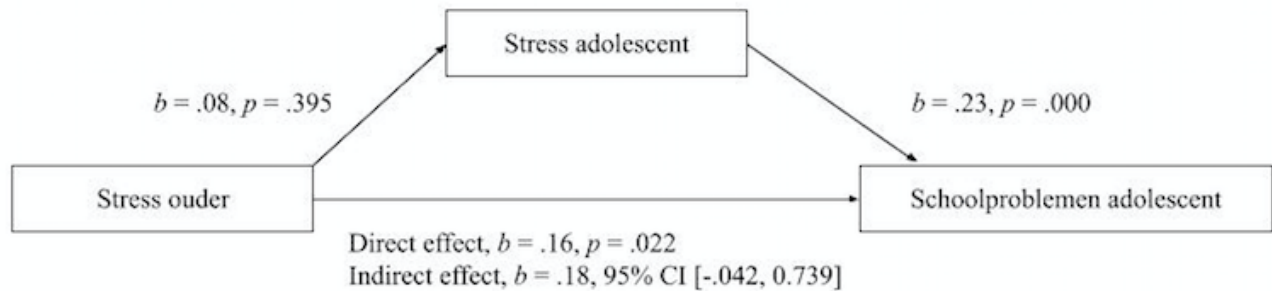
Om de derde onderzoeksvraag te beantwoorden is er gekeken of er een verband is tussen stress van de adolescent en schoolproblemen van de adolescent (pad b). Stress van de adolescent blijkt positief gerelateerd te zijn ($b = .23$, $t = 4.75$, $p = .000$, 95% CI [.137, .331]). Geconcludeerd kan worden dat stress van de adolescent een significante voorspeller is voor schoolproblemen van de adolescent. Een hoge mate van stress bij de adolescent hangt samen met meer schoolproblemen bij de adolescent.

Vervolgens is gekeken naar het indirecte effect van stress van de ouder op schoolproblemen van de adolescent, met stress van de adolescent als mediator. Hieruit blijkt dat de relatie tussen stress van de ouder en schoolproblemen van de adolescent significant is wanneer de mediator stress van de adolescent aan het model wordt toegevoegd (pad c'), ($b = .018$, $t = 2.3000$, $p = 0.022$, 95% CI [0.235, .305]). Uit bootstrapresultaten wordt echter duidelijk dat er geen sprake is van een mediatie en geen indirect effect ($b = .018$, 95% BCa CI [-.042, 0.739]). Geconcludeerd kan worden dat stress van de adolescent geen mediërende rol blijkt te

spelen in de relatie tussen stress van de ouder en schoolproblemen van de adolescent (Zie Figuur 2). Op basis van de gevonden resultaten worden twee van de vier hypothesen aangenomen.

Figuur 2

Mediatie model van de Mediërende Variabele Stress Adolescent in de Relatie Tussen Stress Ouder en Schoolproblemen Adolescent

Discussie

Het doel van dit onderzoek was meer inzicht krijgen in de factoren die een rol spelen bij schoolproblemen van de adolescent. Dergelijk inzicht kan handvatten bieden voor preventieprogramma's binnen het onderwijs en voor ouders met kinderen. In dit onderzoek is gekeken of stress van de adolescent een mediërende rol speelt in de relatie tussen stress van de ouder en schoolproblemen van de adolescent. In de resultaten is naar voren gekomen dat de significante relatie tussen stress van de ouder en schoolproblemen van de adolescent niet wordt gemedieerd door stress van de adolescent. Hierbij werden significante relaties gevonden tussen stress van de ouder en schoolproblemen van de adolescent en stress van de adolescent en schoolproblemen van de adolescent. Dit betekent dat een hoge mate van stress bij de ouder samenhangt met een hogere mate van schoolproblemen bij de adolescent en dat een hogere mate van stress bij de adolescent samenhangt met meer schoolproblemen bij de adolescent.

Deze bevinding is passend bij de studie waarin gevonden werd dat stress door adolescenten voornamelijk wordt ervaren vanuit school en in interactie met leeftijdsgenoten, minder vanuit de thuissituatie (Trimbos Instituut et al., 2020). Daarin wordt geconcludeerd dat het mentaal welbevinden van adolescenten zich voornamelijk afspeelt binnen het onderwijs en met leeftijdsgenoten. Risicofactoren voor schoolproblemen wordt in deze studie beschreven als ervaren stress in het algemeen, jezelf meer sociaal vergelijken met anderen en prestatiedruk vanuit jezelf ervaren.

Daarnaast werd in de resultaten, in tegenstelling tot eerdere gevonden literatuur, geen relatie gevonden tussen stress van de ouder en stress van de adolescent. Eerder gevonden

literatuur heeft aangetoond dat de mentale gezondheid van de ouder, waaronder stress, meespeelt in de mentale gezondheid van de adolescent. Veel stress bij de ouder heeft daarnaast invloed op het opvoedgedrag en kan ervoor zorgen dat het vermogen om effectief om te gaan met problemen in de opvoeding wordt verstoord (Miragoli, 2018). Er zou daarom verwacht worden dat het evident is dat wanneer de ouder stress ervaart, dit ertoe leidt dat de adolescent een hogere mate van stress ervaart. Echter is uit de resultaten in het huidige onderzoek gebleken dat een hoge mate van stress bij de ouder niet zorgt voor een hoge mate van stress bij de adolescent. Dit is passend bij de bevindingen van Trimbos et al. (2018), waar wordt beschreven dat in de adolescentiefase de sociale relaties van de adolescent veranderen. De adolescent maakt zich los van zijn of haar ouders en wordt zelfstandiger. Leeftijdsgenoten gaan een belangrijke rol spelen in het leven van de adolescent. Zo hebben verschillende onderzoeken aangetoond dat naarmate adolescenten meer steun van medeleerlingen ervaren zij beter in hun vel zitten, minder psychische problemen ervaren en beter presteren op school (Hughes & Cao, 2018; Klocke et al., 2014; Kosir & Tement, 2014; Lester & Cross, 2015; Obsuth et al., 2017). Doordat er een verandering plaatsvindt, waarbij de adolescent zich meer vergelijkt met leeftijdsgenoten en zich los maakt van zijn of haar ouders, speelt de rol van ouders in het welbevinden van de adolescent een minder belangrijke rol. Wanneer de ouder stress ervaart kan dat ervoor zorgen dat de adolescent hier dus geen negatieve gevolgen aan ondervindt door zelf stress te ervaren en stress van de ouder dus geen direct verband heeft met stress bij de adolescent.

Binnen de huidige studie zijn er ook beperkingen op te merken. Zo blijkt dat de sociaaleconomische welvaart van de participanten aan de hoge kant is, ook wel de SES van een gezin (RIVM, 2021). Het netto gezinsinkomen van de participanten ligt namelijk net wat hoger dan het landelijk gemiddelde (CBS, 2020). Uit onderzoek blijkt namelijk dat hoe hoger de welvaart binnen een gezin, des te hogere niveaus van welbevinden en des te minder psychische problemen worden ervaren binnen het gezin (Trimbos et al., 2017). Dit kan mogelijk meespelen in de lage score op stress bij adolescenten en ouders, omdat het gezin op het gebied van welvaart boven gemiddeld scoort. Dit heeft als gevolg voor het huidige onderzoek dat er geen groot effect is gevonden op het gebied van stress onder de participanten, aangezien de participanten een hogere SES ervaren dan gemiddeld. Voor vervolgonderzoek zou er meer geselecteerd kunnen worden op adolescenten en ouders met een lagere SES, omdat uit de literatuur blijkt dat binnen deze gezinnen meer stress ervaren wordt (Trimbos et al., 2017). Zo hebben jongeren van laagopgeleide gezinnen een groter risico op psychische problemen dan hoogopgeleide gezinnen. In deze gezinnen is vaker sprake van minder financiële middelen en is vaak sprake

van (financiële) stress. Ook ervaren de ouders binnen lager opgeleide gezinnen meer psychische problemen (Bakker et al., 2015).

Verder zijn alle resultaten in de huidige studie verzameld door middel van vragenlijsten die door de adolescent en één van de ouders zijn ingevuld. Er kan sprake zijn van sociaal wenselijke antwoorden of van eigen interpretatie van het gedrag (King & Bruner, 2000). Bovendien kan het invullen van de vragenlijsten worden gezien als een momentopname, waardoor de antwoorden gekoppeld kunnen zijn aan gebeurtenissen op die dag. Daarnaast bestaat de ouder voor meer dan 80% uit moeders, deze bevinding maakt dat er niet kan worden gesproken over generaliseerbaarheid, om hierbij een uitspraak te doen over ouders in het algemeen. Voor vervolgonderzoek wordt er daarom geadviseerd om ervoor te zorgen dat de participant 'ouder' meer bestaat uit moeder én vader. Er wordt daarnaast geadviseerd om in alle sociale niveaus van de samenleving gezinnen te benaderen, waarbij er wordt onderzocht wat de sociaaleconomische status is van het gezin voordat men als participant deelneemt.

Geconcludeerd is dat de relatie tussen stress van de ouder en schoolproblemen van de adolescent niet wordt gemedieerd door stress van de adolescent. Opvallend is daarbij het resultaat dat een hogere mate van stress bij de ouder niet zorgt voor meer stress bij de adolescent. Maar dat dit meer blijkt voort te komen uit de prestatiedruk en schoolwerk wat de adolescent ervaart binnen het onderwijs. Daarom wordt aanbevolen om in preventie- en interventieprogramma's zowel op de thuissituatie als op het onderwijs de focus te leggen voor de aanpak op het welbevinden van de adolescent. Daarnaast wordt aanbevolen meer specifiek onderzoek te doen naar de mate van stress bij de adolescent en wat voor gevolgen dit heeft op het gebied van welbevinden. Dit biedt handvaten voor preventie- en interventieprogramma's.

Referenties

- Anthony, L. G., Anthony, B. J., Glanville, D. N., Naiman, D. Q., Waanders, C., & Shaffer, S. (2005). The relationships between parenting stress, parenting behaviour and preschoolers' social competence and behaviour problems in the classroom. *Infant and Child Development, 14*(2), 133-154. <https://doi.org/10.1002/icd.385>
- Bakker, K., De Wilde, E., & Kooijman, H. (2015). *Die jeugd van tegenwoordig over opvoeden en opgroeien in Nederland*. Nederlands Jeugdinstituut. <https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Publicatie-Die-jeugd-van-tegenwoordig.pdf>
- Barrett, S., & Heubeck, B. G. (2000). Relationships between school hassles and uplifts and anxiety and conduct problems in grades 3 and 4. *Journal of Applied Developmental Psychology, 21*(5), 537-554. [https://doi.org/10.1016/S0193-3973\(00\)00053-8](https://doi.org/10.1016/S0193-3973(00)00053-8)
- Bastais, K., & Mortelmans, D. (2017) Parenting and family structure after divorce: Are they related? *Journal of Divorce & Remarriage, 58*(7), 542-558, <https://doi.org/10.1080/10502556.2017.1345200>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2021). *Inkomensverdeling (gestandaardiseerd inkomen)*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/inkomensverdeling>
- Demir-Dagdas, T. (2020). Parental divorce, parent-child ties, and health explaining long-term age differences in vulnerability. *Marriage & Family Review, 57*(1) 24-42. <https://doi.org/10.1080/01494929.2020.1754318>
- Donker, M. H., Mastrotheodoros, S., Branje, S. (2020). Development of parent-adolescent relationships during the COVID-19 pandemic: The role of stress and coping. *Department of Youth and Family, Utrecht University*. <https://psyarxiv.com/urmt9/>
- Dopmeijer, J. (2017). *Factsheet onderzoek studieklimaat, gezondheid en studiesucces 2017*. https://www.iso.nl/wpcontent/uploads/2018/04/Factsheet_Onderzoek_Studieklimaat_april2018.pdf
- Heubeck, B., O'Sullivan, C. (1998). An exploration into the nature, frequency and impact of school hassles in the middle school years. *Australian Psychologist, 33*, 130-137. <https://doi.org/10.1080/00050069808257394>
- Hughes, J. N., & Cao, Q. (2018). Trajectories of teacher-student warmth and conflict at the transition to middle school: Effects on academic engagement and achievement. *Journal of School Psychology, 67*, 148-162.

- King, M. F., & Bruner, G. C. (2000). Social desirability bias: A neglected aspect of validity testing. *Psychology and Marketing, 17*(2), 79–103. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1520-6793\(200002\)17:2<79::AID-MAR2>3.0.CO;2-0](https://doi.org/10.1002/(SICI)1520-6793(200002)17:2<79::AID-MAR2>3.0.CO;2-0)
- Klocke, A., Clair, A., & Bradshaw, J. (2014). International variation in child subjective well-being. *Child Indicators Research, 7*(1), 1–20. <https://doi.org/10.1007/s12187-013-9213-7>
- Košir, K., & Tement, S. (2014). Teacher-student relationship and academic achievement: A crosslagged longitudinal study on three different age groups. *European Journal of Psychology of Education, 29*(3), 409-428. <https://doi.org/10.1007/s10212-013-0205-2>
- Lester, L., & Cross, D. (2015). The relationship between school climate and mental and emotional wellbeing over the transition from primary to secondary school. *Psychology of Well-being, 5*(9), 1-15. <https://doi.org/10.1186/s13612-015-0037-8>
- Liu, X., Zhao, Y., Li, J., Dai, J., Wang, X., & Wang, S. (2020). Factor structure of the 10-item perceived stress scale and measurement invariance across genders among Chinese adolescents. *Frontiers in Psychology, 11*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00537>
- Miragoli, S., Balzarotti, S., Camisasca, E., & Blasio, P. (2018). Parents' perception of child behavior, parenting stress, and child abuse potential: Individual and partner influences. *Child Abuse & Neglect, 84*(1), 146-156. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.07.034>
- Obsuth, I., Murray, A. L., Malti, T., Sulger, P., Ribeaud, D., & Eisner, M. (2017). A non-bipartite propensity score analysis of the effects of teacher-student relationships on adolescent problem and prosocial behavior. *Journal of Youth and Adolescence, 46*(8), 1661-1687. <https://doi.org/10.1007/s10964-016-0534-y>
- Pascoe, M. C., Hetrick, S. E., & Parker, A. G. (2020). The impact of stress on students in secondary school and higher education. *International Journal of Adolescence and Youth, 25*(1), 104-112. <https://doi.org/10.1080/02673843.2019.1596823>
- Ponnet, K., Universiteit Antwerpen, Pasteels, I., Bastaits, K., Vanderheyden, G., & Mortelmans, D. (2013). De impact van opvoedingsstress en depressieve symptomen op de ouder-kind communicatie van gehuwde moeders en vaders. *Relaties en Nieuwe Gezinnen, 2013*(3), 1–13. <https://www.relatiesennieuwegezinnen.be/inhoud.html>
- Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods, 40*(3), 879-891. <https://doi.org/10.3758/BRM.40.3.879>

- Raphael, J. L., Zhang, Y., Liu, H., & Giardino, A. P. (2010). Parenting stress in US families: implications for pediatric healthcare utilization. *Child: Care, Health and Development*, 36 (2), 216-224. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2009.01052.x>
- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. (2021). *Sociaaleconomische status en gezondheid*. Volksgezondheid <https://www.volksgezondheidenzorg.info/onderwerp/sociaaleconomische-status/cijfers-context/samenhang-met-gezondheid#!node-sociaaleconomische-status-en-gezondheid>
- Roelofs, J., Meesters, C., Ter Huurne, M., Bamelis, L., & Muris, P. (2006). On the links between attachment style, parental rearing behaviors, and internalizing and externalizing problems in non-clinical children. *Journal of Child and Family Studies*, 15(3), 331-344. doi:10.1007/s10826-006-9025-1
- Schmidt, A. F., & Finan, C. (2018) Linear regression and the normality assumption. *Journal of Clinical Epidemiology*, 98, 146-151. <https://doi.org/10.1016/j.jclinepi.2017.12.006>
- Smit, F., Driessen G., Sluiter, R., & Brus, M. (2007). Ouders, scholen en diversiteit. Ouderbetrokkenheid en participatie op scholen met veel en weinig achterstandsleerlingen. Nijmegen: ITS
- Soltis, K., Davidson, T. M., Moreland, A., Felton, J., & Dumas, J. E. (2015). Associations among parental stress, child competence, and school-readiness: Findings from the PACE study. *Journal of Child and Family Studies*, 24(3), 649-657. <https://doi.org/10.1007/s10826-013-9875-2>
- Steen, P. B., Poulsen, P. H., Andersen, J. H., & Biering, K. (2020). Subjective social status is an important determinant of perceived stress among adolescents: A cross-sectional study. *BMC Public Health*, 20, 1-9. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-08509-8>
- Trimbos Instituut. (2017). *HBSC 2017 Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*. Geraadpleegd van <https://www.trimbos.nl/docs/9908351a-4e5e-4d80-b343-55e69086a1fb.pdf>
- Trimbos Instituut, Universiteit Utrecht, & Sociaal en Cultureel Planbureau. (2018). *Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*. <https://www.trimbos.nl/docs/9908351a-4e5e-4d80-b343-55e69086a1fb.pdf>
- Trimbos Instituut, Stichting Alexander, Universiteit Utrecht, Kleinjan, M., Pieper, I., Stevens, G., Klundert, N., Rombouts, M., Boer, M., & Lammers, J. (2020). *Geluk onder druk? Onderzoek naar het mentaal welbevinden van jongeren in Nederland*. UNICEF

Netherlands. <https://www.trimbos.nl/docs/b8d65fa0-baaa-47a7-b3cf-e4de5ee86990.pdf>

Van der Ploeg, J. (2013). *Stress bij kinderen*. Houten, The Netherlands: Bohn Stafleu van Loghum. <https://doi.org/doi:10.1007/978-90-368-0419-6>

Van Loon, A. W., Creemers, H. E., Beumer, W. Y., Okorn, A., Vogelaar, S., Saab, N., Miers, A., C., Westenberg, M., & Asscher, J. J. (2020). Can schools reduce adolescent psychological stress? A multilevel meta-analysis of the effectiveness of school-based intervention programs. *Journal of Youth and Adolescence*, 49(6), 1127-1145. <https://doi.org/10.1007/s10964-020-01201-5>

Wu, C. Y., & Lee, T. S. H. (2020). Impact of parent-child relationship and sex on trajectories of children internalizing symptoms. *Journal of Affective Disorders*, 260, 167-173. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2019.09.016>